

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Н. В. МИХАЙЛОВА, кандидат економічних наук, доцент;

А. І. КРАВЦОВА

(Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі»)

Анотація. Метою статті є визначення сутності державного регулювання страхової діяльності та конкретизація основних його теоретичних аспектів. **Методика дослідження.** Вирішення поставлених у статті завдань здійснено за допомогою таких загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: аналізу та синтезу, систематизації та узагальнення, діалектичного підходу. **Результати.** Аналізуючи та систематизуючи наукові праці багатьох учених, було розглянуто сутність державного регулювання страхової діяльності, а також представлено власне бачення основних теоретичних аспектів його здійснення. **Практична значущість результатів дослідження.** У статті обґрунтовано, що в умовах створення правової держави та розвитку ринкової економіки в Україні визначення основ регулювання страхової діяльності має важливе значення. Сукупність методів, форм та інструментів, а також функцій і принципів державного регулювання у сфері страхування сприятиме цілеспрямованому та узгодженому діям державних і недержавних структур щодо забезпечення надійного страхового захисту прав та інтересів його суб'єктів.

Ключові слова: страхування, страховий ринок, страхова діяльність, державне регулювання, державне регулювання страхової діяльності.

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. У сучасних умовах страхування є одним із найважливіших інструментів, що забезпечує загальну економічну безпеку та стабільність, розвиток підприємництва, ефективний захист від багаточисельних природних, техногенних та інших ризиків. Цей сектор народного господарства дозволяє вирішити цілий комплекс соціально-економічних питань, починаючи з формування системи гарантій для фізичних та юридичних осіб і закінчуючи зміцненням інвестиційного потенціалу як у національному, так і в міжнародному масштабах.

Страховий ринок як частина фінансово-кредитної сфери є об'єктом державного регулювання і контролю в цілях забезпечення захисту страхувальників та стабільності у страховій сфері. Успішний розвиток страхової

галузі залежить від стратегії й тактики регулювання соціально-економічних процесів, які мають місце в механізмі державного регулювання страхового ринку України.

Безпосередній вплив держави шляхом регулювання має здійснюватись за допомогою застосування методів, форм та інструментів державного регулювання. Отже, держава займає ключове місце у сфері розвитку страхової справи як координатор діяльності учасників системи страхування та як законодавець, що забезпечує правові засади страхування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблем державного регулювання страхової діяльності знайшло своє відображення в наукових працях таких учених, як В. Базилевич, Н. Внукова, К. Воблій, О. Вовчак, О. Гаманкова, О. Гвозденко, О. Залетов, О. Заруба, М. Клапків, Н. Машина, Л. Нечипорук, С. Осадець, К. Тур-

біна, В. Фурман, Л. Шірінян, Я. Шумелда. Незважаючи на широке коло проблем, вирішення яких пропонується у працях науковців, таке важливе питання, як державне регулювання страхової діяльності, потребує подальших наукових досліджень.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є визначення сутності державного регулювання страхової діяльності та висвітлення основних його теоретичних аспектів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Найбільш дієвим механізмом контролю за ефективністю діяльності страхових компаній є державне регулювання.

Державне регулювання страхової діяльності сьогодні – це система засобів і методів, які здійснюються на правовій основі з метою визначення рамок і правил функціонування страхового ринку та діяльності страхових компаній на ньому [4].

О. Д. Вовчак вважає, що головною метою державного регулювання страхової діяльності є забезпечення формування страховиками достатнього обсягу коштів, за рахунок яких вони зможуть виконати свої зобов'язання перед страхувальниками за будь-яких обставин, тобто забезпечення платоспроможності кожного конкретного страховика [3].

О. С. Журавка дотримується думки, що державне регулювання страхового ринку – це сукупність економічних, адміністративно-правових та організаційно-технічних відносин між суб'єктами страхового ринку й державою за цілеспрямованого комплексного впливу останньої на страховий ринок [5].

О. Ф. Філонюк стверджує, що найповнішим визначенням державного регулювання страхового ринку є сукупність різноманітних методів, інструментів, за допомогою яких держава, в особі уповноваженого регулятивного органу, впливає на економічну діяльність суб'єктів страхових правовідносин [6].

Отже, державне регулювання страхової діяльності є системою рішень, прийнятих державними органами управління і спрямованих на створення сприятливих умов для діяльності страхових компаній, захисту інте-

ресів споживачів, ефективного розвитку страхового ринку.

Об'єктивна необхідність державного регулювання страхової діяльності в Україні зумовлюється такими чинниками:

- неефективністю конкуренції у страховій галузі внаслідок недостатньої капіталізації більшості вітчизняних страхових компаній та їх неспроможності страхувати великі ризики;

- суспільним або змішаним (квазісуспільним) характером ряду страхових послуг, що передбачає суспільну корисність цих послуг, значно вищу за індивідуальну;

- потребою в запровадженні обов'язкових видів страхування за тими видами ризиків, які є невігідними для приватних страховиків унаслідок їх катастрофічного характеру або кумуляції ризиків;

- необхідністю урегулювання негативних ефектів, пов'язаних із виникненням техногенних аварій, ядерних конфліктів тощо;

- забезпечення прозорості функціонування страхового ринку, законності діяльності страхових компаній та підтримка інформаційної відкритості ринку [1].

Невід'ємним компонентом виявлення суті та ролі державного регулювання страхової діяльності для економіки країни є відповідні його функції (рис. 1).

В Україні питання державного регулювання розвитку ринку страхових послуг необхідно розглядати у двох аспектах: по-перше, прийняття державою базових законів та нормативно-правових актів, що об'єднуються в поняття «страхове законодавство»; по-друге, здійснення спеціального нагляду за розвитком відносин страхування відповідно до інтересів громадян України та загальнодержавних економічних потреб.

Правове забезпечення, з одного боку, установлює необхідні державі «правила гри», а з іншого – передбачає сприятливі умови для розвитку страхової діяльності. Державний нагляд за страховою діяльністю дає змогу реалізувати всі функції державного регулювання щодо найважливіших завдань розвитку страхової діяльності, тобто забезпечення надійного та прибуткового функціонування страхового сектора шляхом забезпечення платоспроможності стра-

ховиків і підтримки раціональних масштабів конкуренції на страховому ринку України.

Рис. 1. Функції державного регулювання страхової діяльності

Державне регулювання діяльності страхових компаній повинно ґрунтуватися на принципах, що забезпечать його ефективність, адекватність та прозорість, сприятимуть розвитку та прибутковості страховиків і захищатимуть споживачів страхових послуг (рис. 2) [2].

Державне регулювання передбачає використання як прямих, так і непрямих методів впливу держави та її втручання у здійснення страхової діяльності. До прямих методів належать: державне господарське управління (економічне адміністрування), інституційне регулювання, стратегічне й тактичне планування та регулювання фінансової діяльності.

Економічне адміністрування передбачає державну монополію на управління будь-якого виду господарської діяльності. Формами реалізації цього методу є: державне підприємство, державне фінансування, антимонопольне регулювання, державна контрактація. До інструментів цього методу зараховують: державну страхову організацію, акредитацію, контракт, тендер, субсидію, дотацію, тарифи, квоти, обмеження [4].

Інституційне регулювання передбачає адмі-

ністративно-правове регулювання. Цей метод регулювання може здійснюватися у формі здійснення страхового нагляду, ліцензування страхової діяльності, установлення обов'язкових видів страхування. До інструментів інституційного регулювання належать: ліцензія, реєстрація, умови страхування, нормативи, тарифи, ліміти, квоти, страхова сума, штрафи та ін.

Метод стратегічного й тактичного планування реалізується у формі планування та прогнозування страхової діяльності, розробки програм розвитку. Інструментами цього методу є: програми, перспективні й поточні плани, прогнози.

Регулювання фінансової діяльності страховика також зараховують до одного із прямих методів державного регулювання. Цей метод страховик реалізує в таких формах: контроль за платоспроможністю, інвестиційною діяльністю, ціноутворенням; оподаткування. З метою регулювання фінансової діяльності використовуються такі інструменти: нормативи, ліміти, тарифи, податки, ставки, оподаткований дохід, пільги, штрафи, пеня, санкції, заборони [4].

До ринкових, тобто непрямих методів регулювання страхової діяльності, належить грошово-кредитне регулювання, що може здійснюватись у формі регулювання ставки

рефінансування та валютного регулювання. Інструментами грошово-кредитного регулювання є: процентна ставка, курс, котирування, паритет, аукціон, номінал.

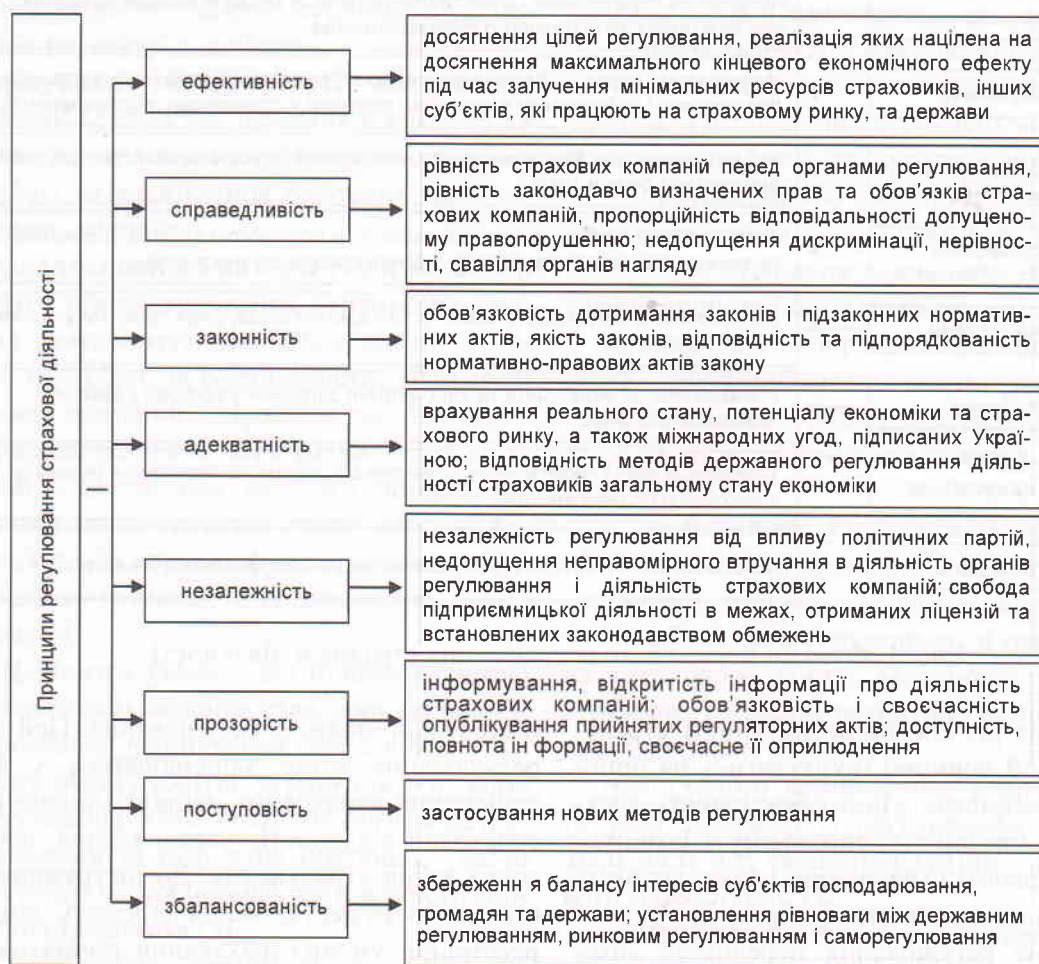

Рис. 2. Принципи регулювання страхової діяльності

Отже, державне регулювання страхової діяльності в Україні відбувається за допомогою методів, форм та інструментів, виконує специфічні функції та ґрунтується на певних принципах. Визначення зазначених теоретичних основ регулювання страхової діяльності має важливе значення, оскільки сприятиме цілеспрямованим та узгодженим діям державних і недержавних структур щодо забезпечення надійного страхового захисту і юридичних, і фізичних осіб.

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень у поданому напрямку. Страхова діяльність як самостійна ланка фінансово-кредитної системи перебуває у фазі динамічного розвитку. Необхідність державного

регулювання страхової діяльності викликана, передусім, створенням умов для виникнення й функціонування такої страхової галузі, яка б відповідала вимогам ринкової економіки.

В умовах створення правової держави та розвитку ринкової економіки в Україні визначення основ регулювання страхової діяльності має важливе значення. Сукупність методів, форм та інструментів, а також функцій і принципів державного регулювання у сфері страхування є підґрунтям, за допомогою якого забезпечується функціонування, регулювання, контроль за страховою діяльністю, а також захист прав та інтересів його суб'єктів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базилевич К. Об'єктивна необхідність і межі державного регулювання страхової діяльності / К. Базилевич // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер. : Економіка. – 2006. – № 81–82. – С. 9–11.
2. Біла Д. В. Принципи державного регулювання діяльності страхових компаній [Електронний ресурс] / Д. В. Біла // Ефективна економіка. – 2015. – № 11. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4550> (дата звернення: 1.07.16). – Назва з екрана.
3. Вовчак О. Д. Страхова справа : підручник / О. Д. Вовчак. – Київ : Знання, 2011. – 391 с.
4. Докторова Н. П. Механізми державного регулювання страхової діяльності в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 25.00.02 / Надія Петрівна Докторова ; [наук. керівник Ю.М. Комар] ; Державний університет управління. – Донецьк, 2008. – 19 с.
5. Журавка О. С. Науково-методичні засади стратегічного розвитку страхового ринку України : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Олена Сергіївна Журавка ; [наук. керівник А. О. Єпіфанов] ; Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми, 2010. – 205 с.
6. Філонюк О. Ф. Державне регулювання страхової справи в контексті концепції розвитку страхового ринку України до 2010 року / О. Ф. Філонюк // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер. : Економіка. – 2006. – Вип. 81–82. – С. 47–51.
- and limits of state regulation of insurance]. *Visnyk Kyivskogo natsionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ser. «Ekonomika» – Bulletin of Kyiv National Taras Shevchenko University: Collected papers. Series: Economy*, 81–82, 9–11 [in Ukrainian]
2. Bila, D. V. (2015). Pryntsypy derzhavnogo reguliuvannia diialnosti strahovykh kompanii [Principles of state regulation of insurance companies]. *Efektivna tkonomika – Effective economy*, 11. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4550> (accessed 1 July 2016) [in Ukrainian].
3. Vovchak, O. D. (2011). *Strahova sprava: pidruchnyk [Insurance business: tutorial]*. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
4. Doktorova, N. P. (2008). *Mehanizmy derzhavnogo reguliuvannia strahovoi diialnosti v Ukraini [Mechanisms of state regulation of insurance activity in Ukraine]. Extended abstract of candidate's thesis*. – Donetsk: Derzhavnyi universytet upravlinnia [in Ukrainian].
5. Zhuravka, O. S. (2010). *Naukovo-metodychni zasady rozvytku strahovogo rynku Ukrainy [Scientific and methodical bases of strategic development of insurance market in Ukraine]. Candidate's thesis*. – Sumy: Derzhavnyi vyshchyi navchalnyi zaklad «Ukrainska akademiia bankivskoi spravy Natsionalnoho banku Ukrainy» [in Ukrainian].
6. Filoniuk, O. F. (2006). *Derzhavnt reguliuvannia strahovoi spravy v konteksti kontseptsyi rozvytku strahovogo rynku Ukrainy do 2010 roku [State regulation of insurance business in the context of the concept of the insurance market in Ukraine to 2010]*. *Visnyk Kyivskogo natsionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ser. «Ekonomika» – Bulletin of Kyiv National Taras Shevchenko University: Collected papers. Series: Economy*, 81–82, 47–51 [in Ukrainian]

REFERENCES

1. Bazylevych K. (2006). Obiektivna neobkhidnist i mezhi derzhavnogo reguliuvannia strahovoi diialnosti [Objective necessity

Н. В. Михайлова, кандидат экономических наук, доцент; **А. И. Кравцова** (Высшее учебное заведение Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли»). **Теоретические основы государственного регулирования страховой деятельности в Украине.**

Аннотация. Целью статьи является определение сущности государственного регулирования страховой деятельности и конкретизация основных его теоретических аспектов. **Методика исследования.** Решение поставленных в статье задач осуществлено с помощью таких общенаучных и специальных методов исследования: анализа и синтеза, систематизации и обобщения, диалектического подхода. **Результаты.** Анализируя и систематизируя научные труды многих ученых, была рассмотрена сущность государственного регулирования страховой деятельности, а также представлено собственное видение основных теоретических аспектов его осуществления. **Практическая значимость результатов исследования.** В статье обосновано, что в условиях создания правового государства и развития рыночной экономики в Украине определение основ регулирования страховой деятельности имеет важное значение. Совокупность методов, форм и инструментов, а также функций и принципов государственного регулирования в сфере страхования будут способствовать целенаправленным и согласованным действиям государственных и негосударственных структур по обеспечению надежной страховой защиты прав и интересов его субъектов.

Ключевые слова: страхование, страховой рынок, страховая деятельность, государственное регулирование, государственное регулирование страховой деятельности.

N. Mikhailova, Cand. Econ. Sci., Docent; **V. Kravtsova** (Poltava University of Economics and Trade). **Theoretical bases of state regulation of insurance activities in Ukraine.**

Summary. The purpose of this article is the definition of the essence of state regulation of insurance activities, and clarifying the main theoretical aspects. **Methodology of research.** The solution in the article the tasks carried out with the help of such scientific and special research methods: analysis and synthesis, systematization and generalization, the dialectical approach. **Results.** Analysing and systemising scientific works of many scientists the article considers the essence of state regulation of insurance activity, and also presents its own vision of the main theoretical aspects of its implementation. **Practical value.** The article proves that in conditions of legal state and market economy development in Ukraine, determining the principles of insurance regulation is essential. A set of methods, forms and tools, as well as functions and principles of state regulation in the insurance industry will promote focused and concerted action of public and private structures for the provision of insurance protection of rights and interests of its subjects.

Keywords: insurance, insurance market, insurance activities, state regulation, state regulation of insurance activities.

Надійшло до редакції 8 липня 2016 року.